
Azfal Iqbal

PORUKA MESNEVIJE¹

POGLAVLJE PRVO

Opći pregled: O čemu govori “Mesnevija”?

Mesneviju (Masnawî Ma'nawî) su slavili kao jedinstveno objavljeno ezoterične istine davno prije negoli ju je Džami (Çâmî) nazvao “Kur'anom na perzijskom jeziku”, i o Ar-Rumiju rekao: “Premda nije Božiji poslanik, on ima Knjigu!”

Ar-Rumi je jednu svoju zbirku pohvalnica naslovio *Divan-i Šems-i Tabriz* (*Divan Šemsa od Tabriza*), a *Mesneviju* on naziva *Husami Nama* (*Knjiga*

¹ U povodu navršetka osam stoljeća od rođenja Mawlana Calâluddîna ar-Rûmîja /Mevlana Dželaluddin er-Rumi), u ovom i u dva naredna broja *Znakova vremena* objavljujemo studije i rasprave koje je preveo i priredio prof. dr. Enes Karić. Njegova knjiga *Tumačenja Mesneviije* pojavile se tokom 2007. godine, a ovom prilikom iz nje donosimo izbor najzanimljivijih cjelina. Tekstove koje objavljujemo napisao je Afzal Iqbal u svome djelu pod naslovom *The Impact of Mowlana Jalaluddin Rumi on Islamic Culture*, izd. RCD Cultural Institute, Teheran, 1974. Priređivač Enes Karić se zahvaljuje Nerminu i Selvedini Hodžić na pomoći pri prekućavanju perzijskih stihova. Nerminu Hodžiću pripadaju priređivačke zahvale na svesrdnoj pomoći pri učenju perzijskog jezika i provjeri prijevoda stihova. Priređivač je u radu na svojoj knjizi *Tumačenja Mesneviije* koristio i kompletan prijevod Mesneviije na arapskom koji je uradio Ibrâhîm ad-Dassûqî Šatâ, *Matnawî Mawlânâ Calâliddîn ar-Rûmî*, šest svezaka, 1416/1996., Kairo (?), 1996.

Husamova). Šems (Šams) je junak *Divana (Šamsa od Tabriza)*, a Husamuddin se zaziva kao nadahnjujući genije *Mesnevije*. Ar-Rumiju je trebalo blizu dvanaest godina da izdiktira 25.700 (dvadeset pet hiljada i sedamsto) stihova Husamuddinu.² Moderni čitatelj traži jedan sažetak koji može pregledati za jedan sat. To sa *Mesnevijom* nije moguće učiniti. Čak bi i najbolji sažeci *Mesnevije* ozbiljno okrnjili ovo djelo. Možemo pokušati dati samo jedan obrisni pregled, često koristeći riječi i upotrebljavajući Ar-Rumijeve jezičke kovanice.

Ar-Rumi je u svom dobu zabilježio kako je jedan njegov savremenik, kritičar *Mesnevije*, o tom djelu kazao:

“*Mesneviya* je priča o Božijim poslanicima i sastoji se od oponašanja; u njoj nema ni spomena o teozofskoj potrazi i uzvišenim tajnama ka kojima sveti ljudi tjeraju svoje jahalice u galop; niti *Mesneviya* sadrži postaje asketizma za napredovanje, korak po korak, ka jedinstvu s Bogom, niti su u njoj objašnjenja ni određenja svake te postaje i stupnja, kako bi se pomoću krila odatle čovjek srca (mistik) mogao vinuti.”

Ar-Rumi opovrgava ovu kritiku riječima:

“Kad je Kur’an objavljen, nevjernici su mu se isto tako izrugivali, govoreći: “To su priče naroda drevnih, ništa drugo!”³ – إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ (III: 237).⁴

Ar-Rumi je svjestan ogromnog doprinosa koji čini. U proznom uvodu za Knjigu IV, bez toga da bude pretjerano neumjeren, on kaže: “*Mesneviya* je najveći dar, najdragocjenija nagrada; ona je svjetlost našim prijateljima i riznica našim (duhovnim) baštinicima.” On je sada pjesnik sa svrhom, te pita:

Da li to ikoji slikar slika lijepu sliku radi same slike?

Da li to ikoji kotlar spravlja kotao u žurbi za kotlom samim, a ne u nadi za vodom?

Da li to ikoji zdjelar oblikuje zdjelu zarad same nje, a ne radi hrane?

² The Encyclopaedia Britannica spominje 30.000 do 40.000 kitica. Usp. sveska 19 (izdanje iz 1952), str. 658.

³ Kur’an, An-Naml (XXVII), 68.

⁴ Sve napomene i stihovi iz *Mesnevije* u ovim poglavljima su prevedeni s engleskog iz prijevoda *Mesnevije* profesora R. A. Nicholsona, naprimjer: III:237., znači da je preveden 237. stih iz treće knjige *Mesnevije*. Originalne perzijske stihove preuzeli smo iz knjige Afzala Iqbala, nap. E. Karić.

Da li to ikoji kaligraf piše zadržano zarad samoga pisanja, a ne radi čitanja?

(IV: 2881-2886).

Ukazujući na svoje kritičare, Ar-Rumi se jada u zadnjem svesku “Mesneviye” da “nas zlovoljni ljudi uznemiravaju” (VI:33). Ali šta, onda, učiniti? Poruka se mora dostaviti. Koja to karavana ikada odustaje od puta usljed režanja i laveža pasa? (VI: 12).

“Akoli žedaš za duhovnim okeanom”, veli Ar-Rumi, “zaroni da bi svakog trena vidio da je *Mesnevija* samo duhovna.” (VI: 67 – 68).

Mesnevija – poema o spoznaji žudnje stvorenja za svojim Stvoriteljem

“Mesnevija” započinje na dramatičan način jednom metaforičnom pjesmom u kojoj se svirala, odvojena od trščane stabljike, potuži zbog odvajanja:

هر کسی کو دور ماند از اصل خویش باز جوید روزگار وصل خویش

*Svako ko je ostavljen daleko od svoga izvora
čezne za vremenom kad je s izvorom sjedinjen bio!*

(I: 4)

Izvor sve egzistencije je Bog i Njemu ćemo se svi vratiti. Kako to Kur’an kaže: *انا لله وانا اليه راجعون* “Mi Bogu pripadamo i mi se Njemu vraćamo!”⁵

Drugim riječima, temelj sve egzistencije je duhovni. Biće zvano čovjek je najljepše stvorenje Božije. Bog ga je stvorio na Svoju priliku i udahnuo mu dio Svoga duha. Duh, duša jeste nešto što nije zastrto od tijela, veza između duha/duše i tijela je prisna i integrirana vlastitost/jastvo; to jastvo, koje se pomalja iz Kosmičkog Jastva, nema poteškoće u raspoznavanju duha.

تن زجان و جان زتن مستور نیست لیک کس را دید جان دستور نیست

⁵ Kur’an, El-Bekare (II), 156.

*Tijelo nije zastrto od duše, niti duša od tijela.
Pa ipak, nikome nije dopušteno da vidi dušu.*

(I: 8)

Svijest duše, duh, biva oživljen Ljubavlju, a ne logikom.

آتش عشق است کندر نی فتاد جوشش عشق است کندر می فتاد

*Vatra Ljubavi je ono što je u svirali,
Žar Ljubavi je ono što je u vinu!*

(I: 10)

Stvaranje svijeta je čin Božiji.

Bog je odredio: "Budi!" i svijet jeste (کن فیکون).

Otada mi plovimo unaokolo prostranstvom i neprostranstvom. Čista Jedinost izražava se u stvaranju fenomenalnog svijeta i mi pokušavamo (u tom svijetu fenomena) ponovno zadobiti našu izvornu čistotu, našu prvotnu Jedinost. U tom procesu mirijade oprečnosti stupaju u igru. Ulje je oblikovano iz vode, i sada je ono postalo nasuprotno bivstvo (vodi). Voda i ulje međusobno se ne miješaju. Ruža cvjeta iz trnja i danas su oboje na ratnoj nozi! I ko se to čime pomaže? Postojeće nepostojećim? Kakav je sukob između dobra i zla, ili su kategorije dobra i zla iluzija i nešto bestemeljno?

این عجب کین رنگ از بی رنگ خاست رنگ با بی رنگ چون در جنگ خاست

*Boja se pomalja iz onog što bezbojno je!
Kako je, onda, boja došla u sukob sa bezbojnim?*

(I: 2470)

Stvorivši univerzum, Bog Sebe nije sadržao u prostornim dimenzijama.

*O plemeniti, Mene ne obuhvata Zemlja, ni nebo, niti čak
imperijsko znanje znade Mene pouzdano,
već Me obuhvata istinsko srce vjernika.*

*O, kako je to divno! Ako si u potrazi za Mnom,
traži Me u srcima tim!*

Stupi među Moje štovatelje, i susrest ćeš Me u Raju!

Čovjek je mikrokosmos koji je očarao makrokosmos (univerzum) u svojoj maloj formi. U njemu imade na stotine nevidljivih svjetova.

امت وحدي يكي و صد هزار

*Ti sam si cijela zajednica,
ti si jedan i ti si stotinu hiljada!*

Međutim, intelektom ova tajna nije raskrivena. Sveti/dobri ljudi koji su “intelekt intelekta” (1: 2498) otkrivaju tragatelju ovu tajnu. Prijetvorni ljudi vele o Poslaniku: “On je čovjek, ništa više!” Ali, oni ne uspijevaju vidjeti iskrnu koja u njemu sija. Naša percepcija stvarnosti izoštrava se samo u društvu svetih/dobrih i pronicljivih ljudi. Naše želje predaju se činu vjere a jedinstvena svijest ozaruje čovjekovu dušu:

چشم احمد بر ابوبكري زده او زيڪ تصديق صديق آمده

*Oko Ahmedovo pomno je motriilo Ebu Bekra.
I Ebu Bekr tim jednim činom Es-Siddik posta!*

(I: 2688)

من برين در طالب چيز آمدم صدر گشتم چون به دهليز آمدم

*Došao sam na dvor ovaj u potrazi za bogatstvom.
I čim stupih preko trijema, postadoh duhovni zapovjednik!*

(I: 2791)

Ograničenost intelekta je na lijep način istaknuta u jednoj priči o gramatičaru, koji predstavlja diskurzivno znanje, i mornaru, koji je prosto stvorenje Božije. Čovjek diskurzivnog znanja, pun uobraženosti, okreće se mornaru i pita ga da li je ikada učio gramatiku. “Ne” – odgovorio je mornar, a uznositi gramatičar zatim izgovara prijekor: “Zaludu si protraćio pola života!” Ne prođe mnogo, kadli onaj čamac zahvati oluja. Mornar upita onog učenog gramatičara: “Znadeš li ti plivati?” “Ne!” – odgovori gramatičar. A na to mornar reče: “E, sad si izgubio cijeli svoj život!”

Ar-Rumi ističe činjenicu da i najobrazovaniji učenjak može biti najveća neznalica u nekoj disciplini koju nije učio. Ali, disciplina duha je sasvim drugo područje:

گر تو علامه زمانی در جهان
 مرد نحوی را از آن در دوختیم
 نك فناي این جهان بین وین زمان
 تا شما را نحو محو آموختیم
 فقه فقه و نحو نحو و صرف صرف
 در کم آمد یابی ای یار شگرف

*Ako si ti na svijetu najučenija osoba svoga vremena,
 onda dobro pazi kako ćeš otići sa svijeta i iz vremena!*

*Donijeli smo jednu (umetnutu priču) o gramatičaru,
 da te ona može učiti gramatici samosnalažljivosti.*

*U poniznosti naći ćeš pravogovor pravogovora,
 gramatiku gramatike, akcidenciju akcidencije,
 (to jest srž (bit) tih nauka).*

(I: 2845-2848).

Intelekt, koji je ključ fizičkih nauka, ne može voditi do uzvišenih visina Duha.

پرفکر شد گل آلود و گران
 نان گل است و گوشت کمتر خور از این
 زآنگ گل خواری تو را گل شد چونان
 چون گرسنه میشوی سگ میشوی
 تا نمایی همچو گل اندر زمین
 چون شدی تو سیر مرداری شوی
 تند و بد پیوند و بدرگ میشوی
 پس دمی مردار و دیگر دم سگی
 بیخود و بیحس چو دیواری شوی
 آلت اشکار خود جز سگ مدان
 چون کنی در راه شیران خوش تکی
 زآنگ سگ چون سیر سر کش شود
 کمترک انداز سگ را استخوان
 آن عرب را بینوائی میکشید
 کی سوی صید و شکار خوش دود
 تا بدان در گاه و آن دولت رسید

*Mnjenje tvoga mišljenja postalo je ukaljano blatom i teško,
 stoga što ti jedeš glinu; glina ti je postala kruhom.*

*Kruh i meso su (prvotno bili) glina; jedi malo od toga,
 e da ne bi ostao u zemlji, poput gline.*

*Kad postaneš gladan, postaneš poput psa;
postaješ žestok, i zloćudan, i prijeke naravi.*

*Kada se najedeš do sitosti, ti tad postaješ truplo:
postaješ lišen razbora i bez stopala (i bivaš nepokretan) poput zida.*

*Dakle, nekada postaješ truplo, a nekada pas.
E, kako ćeš onda dobro trčati putem lavova?*

*Znaj da je tvoje jedino sredstvo lova – pas (animalna duša):
samo rijetko bacaj kosti psu.*

*Jer, kad se pas do sitosti najede, on buntovan postaje.
Kako da uzmgne trčati do dobre lovine i kako da ulovi?*

*Neimanje hrane odvelo je Arapa do tog (uzvišenog) dvorca,
i tamo je on našao svoju sreću!*

(I: 2870-2880).

Upravo kod ovog Arapa, Poslanika islama, Ar-Rumi traži nadahnuće. Izaberi vodiča, sugerira Ar-Rumi, jer bez vodiča putovanje je povezano s mnogo pogibeljnih opasnosti. (I: 2944).

O duhovnom vodiču i naputitelju

Nužno je imati naputitelja, vodiča, druga koji će pomoći da se korača ovim prefinjenim putem i raskrije prava narav egzistencije. U traženju takvog vodiča Ar-Rumi pominje:

پس به هر دستي نشاید داد دست
تا بخواند بر سلیمی زآن فسون

چون بسی ابلیس آدم روی هست
حرف درویشان بدزد مرد دون
کار مردان روشنی و گرمی است کار
دونان حیلہ و بی شرمی است

*Budući da imade mnogo sotona koji imadu lice Ademovo,
nije dobro da svoju ruku pružaš ruci svakoj.*

*Čovjek podlac ukraše jezik derviša, e da bi tako mogao
umilno zboriti onima koji su priprosti.*

*Djelo dobroga čovjeka je (kao) svjetlost i toplota;
djelo podlaca je prijevara i bestidnost.*

(I: 316-320)

Kad izabereš vodiča, predaj se njegovom višem prosvjetljenom sudu. Akoli on buši lađu, ne govori nijedne. Akoli ubije dječaka, ne čupaj sebi kosu! Budi strpljiv. Ne budi malodušan. Ruka vodiča je ruka Božija. Ali, postoje opasnosti i stupice. Ova priča je o pisaru koji je zapisivao Objavu koju mu je kazivao Poslanik, i koji je potom kazao: "Dakle, i ja sam onaj kome je Objava došla!" Zavedenu benu ova tvrdnja je odvela na krivu stazu.

آمد اندر هر نمازي اهدنا	از براي چاره اين خوفها
بانماز ضالين وهل ريا	کين نمازم را ميمايزاي خدا
اندر آن وحیي که هست از حدفزون	خاصه اي خواجه قياس حس دون
دان که گوش غيب گیر تو کراست	گوش حس تو به حرف ار در خوراست

*Stoga, kao sredstvo zaštite od ovih pogibelji
došlo je "Uputi nas na Pravi Put" u svakoj propisanoj molitvi.
A to znači: "O Bože, moju molitvu/namaz ne pridružuj
molitvi grijешnika i dvoličnjaka.*

*Napose, o Učitelju, (moraš izbjeći) analogiju
koju prave niska osjetila u pogledu Objave, koja se oponašati ne može!*

*Akoli je tvoje čulno uho prilježno za (shvaćanje) vanjskog slova (Objave),
znaj da je tvoje uho koje prima tajnovito (značenje) – gluho!*

(I: 3391-3395)

Mesnevija – poema u slavu života obadva svijeta

Ne postoji oprečnosti, niti sukoba između ovozemnog i nebeskog života. Zemaljski život vodi nebeskom životu. Nijednog se ne treba kloniti! Nijedan

nije svetiji ni poželjniji. Oba su dio jedinstva. Oba su međusobno neodvojivi. Nećeš kazati “ne” ovome svijetu i, tiho uronjen u razmišljanje, čekati na budući svijet! Ne možeš u isto vrijeme pobjeći od života i osvojiti ga. Ar-Rumi naziva vrijeme mačem sjekačem! (I: 132).

نیست فردا گفتن از شرط طریق

صوفي ابن الوقت باشد اي رفيق

Sufija je (veli Ar-Rumi) sin svoga sadašnjeg vremena. “O družo, (uzvikuje Ar-Rumi) nije pravilo sufijskog puta kazati – Sutra!” (I: 33).

Život je najfatalniji dar čovjeku i čovjek ga ne može svesti na puko ništa, odgađajući prihvatanje života, odgovornosti, pogibelji i teškoća koje sa njim idu. Treba se hrvati sa životom ovdje i sada. Čovjek mora gaziti kroz “rijeku krvi”. Kroz taj metež, jad i kušnju on će izroniti očeličen i osnažen u svojoj odlučnosti da dostigne više razine svoga jastva:

تا بر آرد کوره از نقره جفا

بهر آن است این ریاضت وین جفا

تا بجوشد بر سر آرد زر زبد

بهر آن است امتحان نیک و بد

*Cilj ove (stroge) discipline i grubog postupka
u tome je da visoka peć odvoji drozgu od srebra.*

*Kušanje dobra i zla je poradi toga da zlato
mogne ključati i izbaciti pjenu na vrh.*

Dobro i zlo, bol i ugoda jesu riječi koje koristi čovjek koji je ozbiljno ograničen svojim razumom i koji je osoran u pretpostavljenom poznavanju Stvarnosti. Ali, čovjek koji stupa putem duha ubrzo shvaća opasnost koja je upletena u rasuđivanje o životu iz analogije svoga ograničenog iskustva. Svjetlost za raspoznavanje tih granica dolazi poput bljeska, a ograničenja se brišu. Otvaraju se vidici mišljenja i vizija Stvarnosti isijava čovjeku koji nije u stanju saopćiti i prenijeti njen intenzitet, dubinu i ljepotu drugima kojima vladaju ograničenja ljudskog jezika, vrijednosti i emocija. Riječi poprimaju jedno jedinstveno značenje, posvema izvorni smisao, u umovima onih koji primaju svoje odgovore iz izvora inspiracije/nadahnuća. Musau se činilo da je Hidr bio obuzet pohlepom, gramžljivošću i gnjevom. Musa nije mogao

opaziti dobro koje je u odori zla – bušenje lađe, ubijanje dječaka. Čovjek opijen od Boga darovanim razumom Musau se činio ludim; njegova imaginacija zastrla je nutarnje značenje Hidrovih postupaka. Logika i razum su ograničeni. Inspiracija/nadahnuće, Objava, neki akt milosti od Boga, ono je što prosvjetljava um čovjekov, koji potom počinje sagledavati svijet u jednoj sasvim različitoj perspektivi. Tokom povijesti čovječanstva učeni ljudi (učeni u vanjskom/egzoteričnom znanju) koji su “izoštrili razum i razbor”, kako to Ar-Rumi ističe, nisu pobudili čovječanstvo na bilo koje veliko pregnuće. Nisu to učinili ni kraljevi niti vlastodršci. Božiji poslanici i vidoviti ljudi, oni ljudi koji nisu tražili formalno znanje i vlast, jesu ti koji su osvojili ljudska srca i uzdigli ih do visina poduhvata i pregnuća:

در شکست از موسیٰ با یک عصا	صد هزاران نیزه ئی فرعون را
پیش عیسی و دمش افسوس بود	صد هزاران طب جالینوس بود
پیش حرف امیٰ اش عار بود	صد هزاران دفتر اشعار بود

*Na mirijade Faraonovih kopalja bijaše skršeno
rukom Musaovom (naoružanom) jednim jedinim štapom.*

*Na mirijade je bilo ljekovitih umijeća Galenovih,
ali, pred Isaom i njegovim (životvornim) dahom
Galenove vještine bijahu ruglo!*

*Na mirijade bi knjiga (predislamskih) pjesama;
ali Riječju Nepismenog (Poslanika) te pjesme bijahu posramljene!*

Čovjek koji robuje riječima i koji ovisi samo o svojim osjetilima uskoro će otkriti da postoje i druge kategorije razumijevanja.

*Naš govor i čin jesu vanjsko putovanje;
nutarnje putovanje jeste ponad nebesa.*

*(Tjelesno) osjetilo vidi (samo) suhoću,
jer, ono je rođeno iz suhoće (zemlje):*

a Isa Dub korača/stupa morem.

*Putovanje suboga tijela pada na suhu zemlju, (ali)
putovanje duha započinje u moru srca.*

*Valovi zemlje jesu naše snatrenje, shvaćanje i mišljenje;
Valovi vode jesu (mistično) samobrisanje, duhovna opijenost i smrt...*
(I: 540-550)

Razum je ono što razlikuje čovjeka od nižih životinja. Razum i shvaćanje se moraju koristiti, ali njih je bolno koristiti. Međutim, da bi se ta bol izbjegla, ne smije se pasti na razinu nerazborite životinje. K tome, sam razum neće dovesti do shvaćanja Stvarnosti – na tom raskrivateljskom putovanju uloga razuma se mijenja. Čovjekovo shvaćanje je čovjekov učitelj, njegov vodič, do neke razine. Nakon što se dostigne ta razina, razum postaje čovjekov učenik, čovjekovo sredstvo.

عقل چون جبریل گوید احمددا	گر یکی گامی نهم سوزد مرا
تو مرا بگذار زین پس پیش ران	حد من این بود ای سلطان جان

*Razbor/shvaćanje kaže, poput Džibrila, "O Ahmede!
Akoli samo koliko (još) korak jedan krenem, on će spržiti mene.*

*Da li me napuštaš da bi dalje išao (naprijed)?
Ovo je granica moja, o Sultane duše.*

(I: 1065-1067)

Nastupa jedna razina kad poistovjećenje između volje pojedinačnog jastva i volje Kosmičkog Jastva postaje tako cjelovito da posvemašnja dijalektička rasprava o slobodnoj volji i predodređenju postaje sasvim nevažna i suvišna. Nema prisile u Zakonu, jer Zakon postaje vlastita zapovijed, slobodno nametnuta sebi; nije to više sklop pravila uokviren od još nekoga i nama potom nametnut da discipliniramo svoje mušičave hirove.

انبیا در کار دنیا جبری اند	کافران در کار عقبی جبری اند
انبیا را کار عقبی اختیار	جاهلان را کار دنیا اختیار

*Božiji poslanici su deterministi s obzirom na ovosvjetska djela,
dok su nevjernici deterministi s obzirom na onosvjetska djela.*

*Za Poslanike djela onoga svijeta su (stvar) slobodne volje;
Za budale djela ovoga svijeta su (stvar) slobodne volje.⁶*

(I: 637-638)

Božiji čovjek (dobri), ne mrgodeći se na ovom svijetu, u stanju je da ovaj svijet vidi u jednoj perspektivi koja u njemu stvara osjećanje odvajanja, napuštanja. On je u stanju da živi na zemlji a da se ne okalja blatom, u stanju je da pliva posred okeana a da ne nakvasi svoje haljine! Bol postaje ugoda a ropstvo postaje sloboda. Zrak i zemlja, voda i vatra postaju njegovi robovi. (I: 836-837).

چون بخواهد عین غم شادی شود	عین بند پای آزادی شود
باد و خاک و آب و آتش بنده اند	با من و تو مرده، با حق زنده اند

To je, u svakom slučaju, stanje poništenja sebe, kakvo mistici posjeduju, to je stanje iluminacije, raskrivanja vlastite više moći, i u jednom takvom stanju mir i povlačenje ne odmjenuju refleksiju i naprežanje. Vjera u Boga je temeljni kvalitet vjernika, ali vjernik ne može odbaciti potrebu za naprežanjem i učenjem.

گفت پیغمبر به آواز بلند	با توکل زانوی اشتر ببند
-------------------------	-------------------------

*Poslanik reče povišenim glasom:
"Dok se u Boga pouzdaješ, sveži koljeno svoje kamile!"*

(I: 913)

کل یوم هو فی شان بخوان	مرد را بی کار و بی فعلی مدان
------------------------	------------------------------

⁶ Na arapskom ovaj dio "Mesneviye" glasi:

فَالْأَنْبِيَاءُ جَبْرِيُونَ فِي أُمُورِ الدُّنْيَا ، وَ الْكُفَّارُ جَبْرِيُونَ فِي أُمُورِ الْعُقْبَى
وَّ لِلْأَنْبِيَاءِ إِخْتِيَارٌ فِي أُمُورِ الْعُقْبَى ، وَ لِلْجُهَّالِ إِخْتِيَارٌ فِي أُمُورِ الدُّنْيَا
(Napomena: E. Karić).

*Bog nije bez djela i bez čina ni jednoga trena.
Pa kako onda da čovjek bude bez čina i djela?*

(I: 4080)

گر تو کل میکنی در کار کن کشت کن پس تکیه بر جبار کن

*Akoli iskazuješ povjerenje u Boga, iskaži povjerenje u djelo:
posij (svoje sjeme), potom se na Svemogućeg osloni!*

(I: 947)

دوست دارد یار این آشفته‌گی کوشش بیهوده به از خفته‌گی
اندرین ره میتراش و میخراش تا دم آخر دمی فارغ میاش

*Zaludu se boriti bolje je negoli još ležati!
Život je stalno djelovanje, a prestati djelovati to smrt znači!*

(I: 1819-1824)

Duhovna evolucija i uspon Stvoritelju

Ar-Rumi je kreativni/stvaralački evolucionista. On negira metamorfozu tijela u bilo koji oblik. Za njega je evolucija metamorfoza duha. Kad čovjekov duh postane duh šimpanze, i njegovo tijelo je poniženo. (V: 2594-2595).

اندرین امت نبد مسخ بدن لیک مسخ دل بود ای ذوالفطن
چون دل بوزینه گردد دلش از دل بوزینه شد خوار آن گلش

Duh je postojao i ondje gdje ne bijaše ni imena, niti stvari koje su bile imenovane. Ljubav je evolucionarni princip cjelokupne egzistencije. Adamu/Adamu je bilo dato znanje svih imena, a ipak je otpao od milosti. On je pokušao da za sebe protumači značenje Božije zapovijedi. Čineći to, on je pokazao neiskrenost razuma. Tumačenje, zapravo, znači hod ka aroganciji razuma. Kad Poslanik, Bog ga blagoslovio i podario mu mir, kaže: "Proveo sam noć sa svojim Gospodarem, On mi je podario hranu i podario mi je piće", time je (Poslanik) metaforički ukazivao na duhovnu hranu. Treba da prihvatimo ovu izreku bez bilo kojih perverzih tumačenja, jer tumačenje dovodi do promjene

značenja i predstavlja odbacivanje dara. Tumač/interpretator smatra stvarno ili prvotno značenje lažnim i neadekvatnim i počinje upotrebljavati svoj razum da bi nešto dodao i objasnio. Pogled koji je lažan pomalja se iz slabosti tumačeva shvaćanja. On ne uspijeva da shvati da je Univerzalni Razum viši od njegova razuma. On treba da kori svoj slabi mozak, a ne Stvarnost koju ne uspijeva shvatiti. (I: 3740-3745).

چونك بيند آن حقيقت را خطا	زانك تاويل است وا داد عطا
عقل كل مغز است عقل جز و پوست	آن خطا دیدن ضعف عقل اوست
مغز را بد گوي ني گلزار را	حویش را تاويل کن نه اخبار را

Prioriteti bogougodna/dobrog čovjeka postaju kristalno jasni. Smetenost, haos stvoren proturječjima, zbunjujuća ludnica oprečnosti, napetosti i isticanja sukobljavajućih privrženosti (odanosti) stapaju se u ravnu simfoniju svijesti, koja stvara jedinstvo, jednu integralnu cjelinu, jednu ukupnost jastva koja poprima mirijade prividnih oprečnosti u jednom mahu.

ني قماش و نقره و ميزان و زن	چيست دنيا از خدا غافل بدن
نعم مال صالح خواندش رسول	مال را کز بهر دين باشي حمول
آب اندر زیر کشتي پشتي است	آب در کشتي هلال کشتي است

*Šta je ovaj svijet? Biti nehajan spram Boga?
Svijet nije trgovačka roba, ni srebro, ni podioci na terezijama, ni žene.
Koliko je dobro kreposno bogatstvo?
Bogatstvo koje nosiš zarad vjere (za pravednika), kazao je Poslanik.*

*Voda u čamcu je propast čamca,
(ali), voda ispod čamca je potpora.*

(I: 980-985).

Osobno iskustvo Boga, Koji je uzrok sveg stvaranja, osnažuje, nadsvođuje i nadilazi osobnost čovjeka, namjesnika Božijeg koji je sve do trena (dok nije postao namjesnik) primao zapovijedi od kralja, a potom (postavši namjesnik)

izručuje zapovijedi svijetu. Do tada (dok nije bio namjesnik Božiji), zvijezde su izljevale svoj utjecaj na njega, od tada (otkad je namjesnik) on je vladar zvijezda:

بعد از این فرمان رساند بر سپاه
بعد از این باشد امید اختر او

تا کنون فرمان پذیر فنی زشاه
تا کنون اختر اثر کردی در او

Prije tog iskustva njegova želja bila je začetnik mišljenja. Sve njegovo mišljenje, njegova logika, njegovi argumenti bili su usmjereni ka tome da satka razlog za svoj besposleni život. Ali sa osvitom vjere, iščezava želja za lagodnim življenjem, a tako i potreba za svojeglavim kvarenjem Božije poruke, koja je bila preinačavana i tumačena tokom vijekova da bi odgovarala zamišljenoj udobnosti čovjekovoj.

Pokoljenja za pokoljenjima mijenjala su značenje Poruke, a motiv je cijelo to vrijeme bio da se nađe način, opravdanje za odbacivanje onoga što se smatralo nepodesnim i problematičnim za jednu klasu ljudi. Čovjekova sebična želja za ugodom, vlašću i raskoši uvijek je zaključavala vrata Istine. Uzvišeno značenje bilo je degradirano i izopačavano da bi služilo želji. Razum je zastrt svijetom fenomena/pojava; taština i slijeđenje vlastitih pukih pohota pomalaju se kao napredak od nižeg ka višem planu. Čini se da je čovjekov ograničeni intelekt sudija svekolikoj istini, ali, kad se taj zastor jednom raskrije, mijenja se skala vrijednosti i sa malo poteškoće zapazimo da je sve ono za čim smo išli kao uzornim napretkom bilo, zapravo, puka želja, maglina, opsjena, priviđenje. Počinjemo uočavati da blaga Karunova neće potrajati, počinjemo shvaćati da moćne imperije kraljeva neće zadugo potrajati jer su utemeljene na taštini i tlačenju. Ali, također počinjemo uviđati da je poruka Božijih poslanika potrajala i da još razglašava Istinu koju čovjek, u svojoj taštini, nastavlja ignorirati. Pa i to je ljudsko.

Čovjekovo znanje i Božansko znanje

Mi koji smo potomci Ademovi opravdano smo ponosni na činjenicu da je znanje Ademu blagodarano dato. Naučen je imenima svih stvari, čak i onih koje nisu još ni postojale. U svojoj uzbuđenosti da sebi protumači značenje jedne zabrane koja mu je nametnuta, Adem je izazvao posljedice izgona/pada iz Raja, ali je on odagnao (Božiju) srdžbu priznavši da je počinio grešku, te je

zaiskao oprost. Bila je to svijest o počinjenom grijehu, koja je izbavila njegovu dušu. Griješiti je ljudski, ali u trenu u kome postajemo svjesni grijeha, upravo stupa na scenu taj korektivni proces.

*Adem je izbačen iz Raja i sa Sedam (Nebesa),
došao je na ravan cipeljeg traga zarad toga da se ispriča.*

*Akoli si ti iz kičme Adema i iz njegovih slabina,
budi stalno u traženju (oprosta) među Ademovim društvom.*

*Pripravi slatko od srčane vatre (koja sažiže bol) i očne vode (suza);
jer, vrt je učinjen otvorenim (cvatućim) djelovanjem oblaka i sunca.*

*Šta ti znadeš o okusu vode oka?
Ti si zaljubljenik kruha, poput slijepih (prosjaka).*

*Akoli ovu torbu isprazniš od kruha, učinićeš
da ona bude puna divnih dragulja.*

(I: 1635-1640)

Mi možemo primiti Svjetlost bilo od Adema ili, kao što je i s njim bio slučaj, izravno od izvora. U ovom procesu preobražaja upaljeno je na stotine svjetiljki, a na kraju nije trpila kakvoća svjetlosti.

دیگران را زآدم اسما میگوید	آدمی را او به خویش اسما نمود
خواه از خم گیر می خواه از کدو	خواه زآدم گیر نورش خواه ازو
هر که دید آن را یقین آن شمع دید	چون چراغی نور شمعی را کشید
دیدن آخر لقای اصل شد	همچنین تا صد چراغ ارنقل شد

*Ademu je On (Bog) u njegovoj osobi pokazao (Božija) Imena,
ostalima On je otkrivao Imena posredstvom Adema.*

*Da li ti primaš Njegovu svjetlost od Adema ili od Njega (Boga) samoga:
Uzmi vino bilo iz vrča ili iz sasušene tikve (čāše).*

*Kada svjetiljka dobija (svoju) svjetlost iz kandilja,
svako onaj koji vidi (svjetiljku), vidi i kandilj.*

*Ako se prijenos (svjetlosti) zbiva ovako, sve i da se užegne
na stotine svjetiljki,
viđenje zadnje svjetiljke postaje susret sa onom prvotnom
svjetlosti.*

(I:1943-1950).

Diskurzivni razum sebi bespravno prisvaja funkcije koje mu ne pripadaju. Uloga razuma je tek djelomična i, ako ne nauči da prepozna svoja ograničenja, sva je prilika da će voditi na krivu stazu. Premda je intelekt koristan, treba ga upotpuniti intuicijom.

عقل آنجا گم بماند بی رفیق
گرچه بنماید که صاحب سر بود

عاشق از خود چون غذا یابد رحیق
عقل جزوی عشق را منکر بود

*Kad se zaljubljeni nahrani iz(nutra) čistim vinom,
razum će ostati izgubljen i bez druga.*

*Djelomični razum je poricatelj Ljubavi,
iako može odavati da je pouzdan.*

(I: 1981-1982).

Da bi se shvatio najviši stupanj u svome jastvu, treba otpočeti vođenje rata protiv svega što osujećuje naš rast – treba povesti rat protiv lakomosti, pohlepe, škrtosti i mržnje. Parabola o Ar-Rumijima (sufijama) i kineskim slikarima u Prvoj knjizi “Mesnevije” lijepo opisuje ovo stanje.

Kinezi su kazali: “Mi smo bolji umjetnici!” Rumljani (sufije) su kazali: “Snaga i odličnost pripadaju nama!” Kinezi i rumljani zapodjenuše raspravu. Rumljani se povukoše iz rasprave. Kinezi zatražiše sobu, e da naprave svoje umjetničko djelo. Bijahu dvije sobe sa dvoja vrata koja su bila sučelice. Kinezi uzeše jednu sobu, a rumljani drugu. Kinezi su zatražili stotinu boja za svoje slikanje. Rumljani rekoše da im za njihovo slikanje ne treba niti jedna boja, jer će oni samo uklanjati nabore i hrđu (na suprotnom zidu). I tako, Rumljani zatvoriše vrata i prionuše na glačanje. Kad Kinezi završiše svoj posao, kralj

stupi u sobu i tu vidje slike. Ljepota djela bila je nevjerovatna. Nakon toga on se zaputi ka rumljanima, koji su samo uklonili prekrivajuću zavjesu. Odraz onih kineskih slika pao je na zidove, koji postashe jasni i čisti poput neba. Kralj je bio zadivljen. Sve što je vidio u kineskoj sobi izgledalo je beskrajno ljepše u onoj drugoj, a rumljani, ipak, nisu upotrijebili ni boju, ni četke. Oni su samo uklonili hrđu i neravnine sa zamrljanih zidova.

Pouka ove parabole tako je postala shvatljiva:

بي ز تکرار و کتاب و بيهنر	روميان آن صوفيانند اي پسر
پاک از آزوحرص و بخل و کينه ها	ليک صيقل کرده اند آن سينه ها
کو نقوش بي عدد را قابل است	آن صفای آينه وصف دل است
هر دمي بينند خويي بي درنگ	اهل صيقل رسته اند از بو ورنگ
رايت عين اليقين افراشتند	نقش و قشر علم را بگذاشتند
نحر و بحر آشنائي يافتند	رفت فکر و روشنائي يافتند
ميکنند اين قوم بر وي ريشخند	مرگ کزوي جمله اندرو حشتند
بر صدف آيد ضرر ني بر گهر	کسي نيابد بر دل ايشان ظفر

*Rumljani su sufije bez učenja, knjiga i učenosti.
Ali, oni su izglacali svoja prsa i očistili ih
od lakomosti i pohlepe, škrtosti i mržnje.
Bez sumnje ikakve, čistoća stakla jeste srce koje prima
predodžbe neizbrojive...
Sufije su se odrekle forme i ljuštore znanja, oni su podigli
zastavu oka jamstva.
Misao je iščezla, i sufije su zadobile svjetlost.
Dok se smrti drugi grozno plaše, ti ljudi
(sufije) joj se podruguju.
Niko ne može pobijediti njihova srca: srce (prvo) pada na
školjku, ne na biser.*

(I: 3483 do 3496).

(Nastavak u sljedećem broju)

S engleskog preveo prof. dr. Enes Karić